

Kouluterveydenhuollon
laatusuositus

ISSN 1236-116X
ISBN 952-00-1529-9

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy
Paino: Edita Prima Oy, Helsinki 2004

TIIVISTELMÄ

Kouluterveydenhuollon laatusuositus. Helsinki, 2004. 40 s.
(Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita, ISSN 1236-116X; 2004:8.)
ISBN 952-00-1529-9

Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmaan vuosille 2000-2003 (TATO) sisältyi laatusuositusten valmistaminen viidestä eri aiheesta, joista kouluterveydenhuolto oli yksi. Tämä kouluterveydenhuollon laatusuositus perustuu vuonna 2002 valmistuneeseen Kouluterveydenhuollon oppaaseen (Stakes, Oppaita 51). Laatusuositukseen on valittu kouluterveydenhuollon oppaasta keskeisimmät tavoitteet.

Stakes valmisteli kouluterveydenhuollon oppaan pohjalta sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta luonnoksen kouluterveydenhuollon laatusuosituksiksi vuonna 2003. Valmistelun aikana Stakes järjesti lääneittäin laajoja, avoimia kuulemistilaisuuksia, joissa eri tahoilla oli mahdollisuus esittää omat näkemyksensä. Tämän työn pohjalta suositus on viimeistely sosiaali- ja terveysministeriössä.

Kouluterveydenhuollon laatusuositus sisältää kahdeksan suositusta. Suositukset kohdistuvat palvelujen saatavuuteen ja suunnitelmallisuuteen; kouluterveydenhuollon sisällyttämiseen olennaisena osana oppilashuoltoa; säännölliseen tiedottamiseen; riittävään, pätevään ja pysyvään henkilöstöön; asianmukaisiin toimitiloihin ja välineisiin; terveelliseen ja turvalliseen kouluyhteisöön ja –ympäristöön; koululaisen hyvinvoinnin ja terveyden seurantaan sekä koululaisen terveystiedon vahvistamiseen ja terveyden edistämiseen. Suositusten seuranta ja arviointia varten esitetään esimerkkejä seurantakeinoista, joiden toivotaan helpottavan kuntatason suositusten toteutumisen seuranta.

Laatusuositus on valmisteltu neljästä eri näkökulmasta: koululaisen ja hänen perheensä, kouluyhteisön, kouluterveydenhuollon henkilöstön ja hallinnon näkökulmista. Koska toimintavastuu on päättäjillä, kouluyhteisöllä ja ammattihenkilöillä, suositus on suunnattu pääosin näille tahoille.

Valtakunnallisen suosituksen tarkoituksena on varmistaa korkeatasoisen kouluterveydenhuollon toimintaedellytykset ja näin taata kouluterveydenhuollon palveluiden yhdenvertainen toteutuminen eri puolilla maata. Suositus on tarkoitettu apuvälineeksi laadittaessa kuntatason kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelmia, joissa kuntien omat erityistarpeet voidaan huomioida paremmin. Laatujulkaisu sisältää esimerkkejä seurantakeinoista, joiden avulla suosituksen toimeenpanoa voidaan kuntatasolla seurata ja arvioida.

Avainsanat: hyvinvointi, koululaiset, kouluterveydenhuolto, laatu, oppilashuolto, seuranta, suositukset, terveys

SAMMANDRAG

Kvalitetsrekommendation för skolhälsovården. Helsingfors, 2004, 40 s.
(Social- och hälsovårdsministeriets handböcker, ISSN 1236-116X; 2004:8.)
ISBN 952-00-1529-9

I mål- och verksamhetsprogrammet för social- och hälsovården 2000-2003 ingick uppgörande av kvalitetsrekommendationer för fem olika verksamhetsformer, varav skolhälsovården var en. Kvalitetsrekommendationen för skolhälsovården grundar sig på handboken Skolhälsovården 2002 (Stakes, Handböcker 51). I kvalitetsrekommendationen har samlats de mest centrala målsättningarna i nämnda handbok.

Utgående från handboken om skolhälsovård och på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet utarbetade Stakes år 2003 ett utkast till kvalitetsrekommendationer för skolhälsovården. Under arbetets gång arrangerade Stakes länsvis brett upplagda, öppna diskussionsmöten (s.k. hearings), där olika aktörer hade möjlighet att framföra sina synpunkter. På basis av detta grundläggande arbete har rekommendationen färdigställts vid social- och hälsovårdsministeriet.

Kvalitetsrekommendationen för skolhälsovården omfattar åtta rekommendationer. De inriktar sig på tjänsternas tillgänglighet och planmässighet; skolhälsovården såsom en väsentlig del av elevvården; regelbunden information; en tillräcklig, kompetent och permanent personal; ändamålsenliga lokalteter och redskap; hälsosamma och trygga skolsamfund och -miljöer; uppföljning av skolelevernas välbefinnande och hälsa samt stärkande av elevernas hälsokunskaper och främjande av hälsan. Med tanke på uppföljningen och utvärderingen av rekommendationerna ges exempel på uppföljningsmetoder vilka är avsedda att underlätta uppföljningen av rekommendationerna på kommunal nivå.

Kvalitetsrekommendationen har utarbetats ur fyra olika synvinklar: ur skolelevens och familjens, ur skolsamfundets, ur skolhälsovårdspersonalens och ur förvaltningens synvinklar. Eftersom beslutsfattarna, skolsamfundet och yrkesfolket har det operativa ansvaret, riktar sig rekommendationen i huvudsak till dessa aktörer.

Syftet med den nationella rekommendationen är att trygga verksamhetsförutsättningarna för en högklassig skolhälsovård och därigenom garantera likvärdiga skolhälsovårdstjänster över hela landet. Rekommendationen är avsedd som ett hjälpmedel vid uppgörandet av verksamhetsplaner för skolhälsovården på kommunal nivå. I dessa planer kan kommunernas egna särbehov bättre tas i betraktande. I kvalitetspublikationen ingår exempel på uppföljningsmetoder med hjälp av vilka verkställigheten av rekommendationen kan följas upp och utvärderas på kommunnivå.

Nyckelord: elevvård, hälsa, kvalitet, rekommendationer, skolelever, skolhälsovård, uppföljning, välbefinnande

SUMMARY

Quality Recommendation for School Health Care. Helsinki, 2004 40 pp.
(Handbooks of the Ministry of Social Affairs and Health, ISSN 1236-116X; 2004:8.)
ISBN 952-00-1529-9

The Target and Action Plan for Social Welfare and Health Care 2000 – 2003 included a promise that quality recommendations will be prepared on five different themes, of which school health care is one. The present Quality Recommendation is based on the guide for school health care (National Research and Development Centre for Welfare and Health, Guides 51) published in 2002. The most central goals included in the Quality Recommendation have been picked from the guide for school health care.

Commissioned by the Ministry of Social Affairs and Health the National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES) prepared in 2003 a draft for quality recommendations for school health care on the basis of the guide for school health care. During the preparation stage STAKES arranged in the provinces large-scale, open hearing events at which various bodies could present their views on the issue. The Recommendation has been finalised at the Ministry of Social Affairs and Health based on that work.

The Quality Recommendation for School Health Care contains eight recommendations. The recommendations concern the availability and systematic provision of services; school health care as an integral part of pupil welfare; regular information; adequate, competent and permanent staff; appropriate facilities and equipment; healthy and safe school community and environment; monitoring of the wellbeing and health of pupils and strengthening pupils' knowledge of health and health promotion. Examples of ways of monitoring are given for the monitoring and assessment of the implementation of the recommendations with a view to facilitating the monitoring of their implementation at the municipal level.

The Quality Recommendation has been prepared taking account of four perspectives: that of pupils and their families, the school community, school health care staff, and the administration. Since the main responsibility is vested in decision-makers, the school community and professionals, the Recommendation is mainly targeted to them.

The aim of the national Quality Recommendation is to ensure the prerequisites for a high-quality school health care and thus guarantee an equal provision of school health service throughout the country. The Recommendation is meant to be used as an instrument in drafting action plans for school health care at the municipal level, in which individual needs of municipalities can be taken into account. The publication on the Quality Recommendation contains examples of ways of monitoring by which its implementation at the municipal level can be followed and evaluated.

Key words: health, monitoring, pupils, pupil welfare, quality, recommendations, school health care, well-being

ESIPUHE

Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy olivat edellisen hallituskauden ja ovat edelleen tämän hallituskauden painopistealueena. Vuonna 2001 valmistuneen Terveys 2015 –kansanterveysohjelman kaksi ensimmäistä ikäryhmittäistä tavoitetta kohdistuvat lasten hyvinvoinnin lisääntymiseen ja terveydentilan paranemiseen sekä nuorten tupakoinnin, alkoholin ja huumeidenkäytön vähentämiseen. Kansallisen terveydenhuollon hankkeen ja kansallisen sosiaalialan hankkeen yhteisiä peruspalvelujen kehittämisalueita ovat lapset, nuoret ja lapsiperheet. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistuu vuonna 2004 oppaat lastenneuvolatoiminnasta ja lapsiperheiden ravitsemuksesta ja valmisteltavana on opiskelijaterveydenhuollon ohjeistus.

Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma painottaa päättäjien sitoutumisen tärkeyttä kuntatason lapsipoliittisiin linjauksiin. Kuntaliitolla on myös muita hankkeita, jotka tukevat vanhemmuutta ja vanhempien kasvatustyötä, esimerkiksi HARAVA – yhteistoimintaa lasten hyväksi ja Kasvatus tulevaisuuteen –hankkeet.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto pitävät kouluterveydenhuollon palveluja lasten terveyden edistämisessä ja hyvinvoinnin tukemisessa erittäin tärkeinä perusterveydenhuollon palveluina kunnissa ja sijoitettuna nimenomaan kouluyhteisöön, jossa ne ovat osa oppilashuoltoa ja helposti lasten ja nuorten tavoitettavissa.

Kouluterveydenhuollon laatusuosituksista on valmisteltu vuoden 2003 aikana yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes valmisti sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta luonnoksen kouluterveydenhuollon laatusuosituksiksi. Tällöin järjestettiin eri puolilla maata avoimia, laajoja kuulemistilaisuuksia kouluterveydenhuollossa ja kouluyhteisöissä toimiville asiantuntijoille. Lopulliseen muotoon laatusuositukset on saatettu sosiaali- ja terveysministeriössä konsultoimalla opetusministeriön, Suomen Kuntaliiton, opetushallituksen, Stakesin ja kuntatason kouluterveydenhuollon asiantuntijoita.

Kouluterveydenhuollon laatusuositus sisältää kahdeksan eri tavoitetta ja niitä on tarkasteltu neljästä eri näkökulmasta. Suosituksen liitteenä on esimerkkejä seurantakeinoista, joiden toivotaan auttavan laadukkaana kouluterveydenhuollon seurannassa ja arvioinnissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää Stakesia ja muita tahoja, jotka ovat olleet arvokkaana apuna laatusuositusten valmistumisessa. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto toivovat, että kouluterveydenhuollon laatusuosituksista on apua kouluterveydenhuollon ja kouluyhteisön kehittämisessä kunnissa. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja nuorten saattaminen hyvän elämän alkuun on meidän kaikkien, niin vanhempien kuin lasten kanssa työtä tekevien ammattilaisten, yhteinen tavoite ja toive.

Helsingissä toukokuussa 2004

Liisa Hyssälä
peruspalveluministeri
Sosiaali- ja terveysministeriö

Risto Parjanne
toimitusjohtaja
Suomen Kuntaliitto

SISÄLTÖ

Esipuhe	7
I Johdanto	9
II Kouluterveydenhuollon laatusuositukset eri toimijoiden näkökulmasta.....	11
1. Kouluterveydenhuolto on koululaisten ja perheiden helposti saatavilla olevaa suunnitelmallista palvelua, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti	12
2. Kouluterveydenhuolto toteutetaan olennaisena osana oppilashuoltoa.....	14
3. Kouluterveydenhuollon palveluista tiedotetaan säännöllisesti koululaiselle ja huoltajille sekä kouluille	16
4. Toimiva kouluterveydenhuolto edellyttää riittävää, pätevää ja pysyvää henkilöstöä	18
5. Kouluterveydenhuollon käytössä on asianmukaiset toimitilat ja välineet.....	22
6. Koululaisella on terveellinen sekä turvallinen kouluyhteisö ja -ympäristö	24
7. Koululaisen hyvinvointia sekä terveyttä seurataan yksilöllisten terveystarkastusten ja suunnitelmien avulla sekä luokan hyvinvointia arvioimalla	26
8. Koululaisen terveystietoa vahvistetaan ja terveyttä edistetään.....	30
III Kouluterveydenhuollon seuranta ja arviointi.....	34
Liitteet	35
Kirjallisuus.....	39

Lasten ja nuorten hyvinvointi on kansallisten terveystoimittisten linjausten ja ohjelmien tärkeimpiä tavoitteita. Kouluyhteisöllä ja kouluterveydenhuollolla on tärkeä merkitys lasten ja nuorten elämässä, koska koulu on paikka, jossa lapsi ja nuori viettää valtaosan ajastaan päivisin ja kouluterveydenhuollon henkilöstö tavoittaa kaikki koululaiset useamman kerran koulunkäynnin aikana. Lasten hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää säilyttää hyvä ja toimiva yhteys vanhempiin ja tukea heitä kasvatustyössä, koska peruskouluikäinen lapsi ei koskaan ole irrallinen omista vanhemmistaan ja oman kodin vaikutuksesta.

Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen avulla tuetaan kuntien omaa laadunhallintatyötä. Tavoitteena on, että koululaiset saavat laadukkaita kouluterveydenhuollon palveluja tasavertaisesti asuinpaikasta riippumatta. Laatusuositus tukee kouluterveydenhuollon ja kouluyhteisön kehittämistä kunnissa antamalla tavoitteet kehittämistyölle. Laatusuosituksen tavoitteena on myös auttaa seuraamaan ja arvioimaan suosituksen toimeenpanoa.

Kansanterveyslain (66/1972) mukaan kuntien tulee järjestää peruskouluille ja lukioille kouluterveydenhuoltoa. Kansanterveysasetuksessa (802/1992) täsmennetään kouluterveydenhuoltoon kuuluvia erikoistutkimuksia. Kouluterveydenhuollon opas vuodelta 2002 konkretisoi kouluterveydenhuollon sisältöä. Opas on tarkoitettu peruskoulujen kouluterveydenhuollon työntekijöille, kouluille ja kunnille. Nyt valmistuneeseen kouluterveydenhuollon laatusuositukseen on poimittu tärkeimmät laadukkaan kouluterveydenhuollon toteutumista edellyttävät tekijät. Kouluterveydenhuollon oppaan sisältämiä asioita ei esitellä tässä laatusuosituksessa, vaan viitataan Kouluterveydenhuolto 2002 –oppaaseen, josta asiat löytyvät.

Kouluterveydenhuollon laatusuositus on tarkoitettu ensisijaisesti kouluterveydenhuollosta vastaavalle johdolle ja kunnan päättäjille, jotka ohjeistavat kouluterveydenhuollon palveluja ja osoittavat voimavarat toiminnalle. Laatusuositus on tarkoitettu myös ammattihenkilöiden käyttöön. Laatusuositus kiteyttää kouluterveydenhuollon oppaan sisältämät asiat ja toimii henkilöstön apuna palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä seurannan ja arvioinnin apuvälineenä. Suositusta voi hyödyntää myös kouluterveydenhuollon palveluja käyttävät koululaiset ja heidän huoltajansa. Toimintavastuu on sekä päättäjillä, kouluyhteisöllä että ammattihenkilöillä, kun taas laadukkaan palvelun saajana on koululainen ja hänen perheensä ja huoltajansa.

Kouluterveydenhuolto on osa kouluyhteisöä ja tästä syystä laatusuosituksissa painotetaan yhteistyön ja moniammatillisuuden tärkeyttä. Laatusuositukset painottavat erityisesti toimivan kouluterveydenhuollon tarvitsemia voimavaroja ja toiminta-edellytyksiä.

Koululainen ja hänen perheensä tai huoltajansa ovat kouluterveydenhuollon palvelujen käyttäjiä ja heidän tulee saada hyvää ja laadukasta palvelua sujuvasti. Kouluyhteisöön kuuluvat oppilaat, opettajat, rehtori, kouluterveydenhuollon ammattilaiset sekä koulun muut työntekijät ja koulussa toimivat yhteistyöryhmät. Kouluterveydenhuollon ammattilaiset ovat kouluterveydenhoitaja ja –lääkäri sekä muut terveydenhuollon työntekijät. Kunnalliseen päätöksentekoon osallistuvat kunnanvaltuusto, kunnanhallitus, asianomaiset lautakunnat sekä johtavat viranhaltijat ja esimiehet.

Laatusuosituksessa tarkastellaan kouluterveydenhuollon palveluja koululaisen ja hänen perheensä näkökulmasta ja kerrotaan, millaisia palveluja koululaisille on tarjolla. Näkökulma jää muita näkökulmia suppeammaksi laajuudeltaan, mutta se on yhtä tärkeä painoarvoltaan kuin muut. Ammattilaisten on hyvä tiedostaa asiakkaan ja palvelujen käyttäjän tarpeet ja odotukset kouluterveydenhuollon palveluilta.

Kouluyhteisön näkökulman avaamisella halutaan painottaa, miten tärkeää koulussa on tehdä moniammatillista yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi koko kouluyhteisön voimin. Suosituksissa painotetaan kouluterveydenhuollon toteuttamista olennaisena osana oppilashuoltoa. Perusopetuslain mukaan oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen. Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan hyvässä yhteistyössä kotien kanssa. Mitä paremmin eri toimijat tuntevat ja tietävät toistensa tehtävät, sitä paremmat edellytykset on hyvälle yhteistyölle. Yhteistyöstä hyötyvät lapsi ja hänen perheensä.

Ammattihenkilöiden näkökulma on luonnollisesti laajin, koska varsinkin kouluterveydenhuoltohenkilöstölle asetetaan suosituksen yhteydessä monia eri velvoitteita. Hallinnon ja päätöksentekijän näkökulma on erityisen tärkeä, sillä heillä on vastuu kouluterveydenhuollon toimintaedellytyksistä.

Kunnat ovat pääasiallisia rahoittajia julkisessa terveydenhuollossa ja asettavat siksi palveluille laatuvaatimuksia. Kunnat haluavat varmistua, että palvelut toteutuvat niiden omien terveystalouksien ja laatu- ja politiikan linjausten mukaisesti. Laatusuositus ohjaa voimavarojen käyttöä ja palvelujen toteutumista tasa-arvoisesti kuntalaisten kesken. Näkökulmilla selkiytetään näiden eri tahojen oikeuksia ja vastuuta kouluterveydenhuollon palveluista.

Kouluterveydenhuollon laatusuositukset painottavat oppaan mukaisesti koko kouluyhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, moniammatillista yhteistyötä, varhaisen puuttamisen periaatetta ja perheiden sekä kotien kanssa tehtävää yhteistyötä. On erittäin tärkeää muistaa jatkuvuus neuvolapalveluista kouluterveydenhuoltoon ja sieltä edelleen opiskelijaterveydenhuoltoon. Lastenneuvolassa alkanut hyvä yhteistyö vanhempien ja kotien kanssa on hyvä perusta kiinteän yhteistyön jatkumiselle lapsen siirryttyä kouluun. Tähän on kiinnitettävä tietoisesti huomiota.

Laatutyö on jatkuvaa työn kehittämistä ja asiakkaiden, tässä tapauksessa koululaisten ja heidän huoltajiensa, muuttuviin tarpeisiin vastaamista. Seurantakeinoilla helpotetaan kuntien omaa seuranta- ja vertailtavuutta muiden kuntien kanssa. Niiden toivotaan helpottavan ja auttavan alkuun arviointityössä. Ne eivät kuitenkaan poista paikallistason omien seurantakeinojen tarvetta, jotka mittaavat toimintaa tarkemmin paikalliset olosuhteet huomioiden.

2

KOULUTERVEYDENHUOLLON LAATUSUOSITUKSET ERI TOIMIJOIDEN NÄKÖKULMASTA

SUOSITUS I.

Kouluterveydenhuolto on koululaisten ja perheiden helposti saatavilla olevaa suunnitelmallista palvelua, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti

Koululaisen ja perheen näkökulma

Kouluterveydenhuollon palvelut ovat käytettävissä pääsääntöisesti koulupäivän aikana mukaan lukien suun terveydenhuolto.

Huoltajalla on mahdollisuus ottaa yhteys kouluterveydenhoitajaan koulupäivän aikana.

Koululaisella ja huoltajalla on mahdollisuus jatkuvaan palautteen antamiseen kouluterveydenhuollon palveluista kunnassa sovitulla tavalla.

Kouluyhteisön näkökulma

Oppilashuoltoryhmä osallistuu kouluterveydenhuollon suunnitelman valmisteluun ja tukee toiminnallaan suunnitelman mukaista toimintaa.

Kouluyhteisöllä on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kouluterveydenhuollon arviointiin.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Siirtymävaihe lastenneuvolasta kouluterveydenhuoltoon toteutetaan siten, että lapsen kasvun ja kehityksen seuranta ja sen tukeminen kouluterveydenhuollossa jatkuu esteettömästi.

Kouluterveydenhoitaja on tavoitettavissa koulupäivän aikana pääsääntöisesti koululta, kiireellisissä asioissa joustavasti myös ilman ajanvarausta.

Koululääkäri on tavoitettavissa ja kouluterveydenhoitajan konsultoitavissa koulupäivien aikana.

Kouluterveydenhuollon suunnitelma valmistellaan vuosittain kouluterveydenhuollon toimijoiden yhteistyönä oppilashuollon ja koko koulutoimen tarpeet huomioiden. Kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri seuraavat suunnitelman toteutumista ja arvioivat sitä kunnassa sovitulla tavalla.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kunnan kaikki koulut kattava kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelma tehdään vuosittain osana koko kunnan sosiaali- ja terveystoimen toiminta- ja talousarviosuunnitelmaa ja se tarkistetaan vuosittain. Toimintasuunnitelman laatimisesta vastaa kansanterveystyöstä vastaava ylilääkäri/terveystoimen asiat sosiaali- ja terveyslautakunnalle esittelevä viranhaltija.

Oppilashuollon palvelut suunnitellaan eri hallintokuntien yhteistyönä huomioiden alueen olosuhteet, muu palvelurakenne, oppilaiden ja koulujen määrä sekä palvelujen tarve.

Kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelmassa esitetään, miten oppilashuollon tehtävät, kouluterveydenhuolto ja oppilaiden psykososiaaliset palvelut kunnassa järjestetään.

Suunnitelma käsitellään sosiaali- ja terveys- sekä sivistyslautakunnassa ja se hyväksytään kunnan johtosäännön mukaisesti.

Kouluterveydenhuollon toiminnasta tuotetaan vuosikertomus, joka liitetään osaksi koulutoimen ja sosiaali- ja terveystoimen arviointia ja käsitellään myös osana koulun hyvinvointiarviointia.

SUOSITUS 2. *Kouluterveydenhuolto toteutetaan olennaisena osana oppilashuoltoa*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Huoltajilla on riittävästi tietoa kouluterveydenhuollosta ja mahdollisuus vaikuttaa koululaista koskevaan kouluterveydenhuoltoon osana oppilashuollon palveluja.

Huoltajat tuntevat koulun oppilashuollon toimintakäytännöt ja ovat tietoisia oman lapsensa asioiden käsittelemisestä oppilashuollon toimijoiden kesken.

Koulu yhteisön näkökulma

Opetuksen järjestäjä esittää kodin ja koulun yhteistyösuunnitelman sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistavan.

Opetussuunnitelma tulee näiltä osin laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä ja toimeenpanoa hoitavien viranomaisten kanssa.

Sovitetaan oppilashuoltotyöryhmän ja huoltajien välisiä yhteistyökäytännöistä.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri toimivat tiiviisti yhteistyössä muun oppilashuollon henkilöstön ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

Kouluterveydenhuollon henkilöstö osallistuu kodin ja koulun yhteistyön sekä oppilashuollon suunnitelman laatimiseen yhdessä opetustoimen ja sosiaaliviranomaisten kanssa.

Kouluterveydenhoitaja osallistuu säännöllisesti koulun oppilashuoltoryhmän työskentelyyn ja koululääkäri vähintään muutaman kerran vuodessa ja tarvittaessa.

Koululääkäri antaa tarvittaessa konsultaatioapua oppilashuoltoryhmälle.

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri osallistuvat säännöllisesti koulun vanhempainiltoihin ja tekevät yhteistyötä vanhempainyhdistysten kanssa.

Kouluterveydenhoitaja tekee kotikäyntejä tarvittaessa yhteistyössä muiden oppilashuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri toimivat kunnan moniammatillisissa verkostoissa.

Kouluterveydenhoitajan ja -lääkärin asiantuntemusta hyödynnetään erityisjärjestelyjä vaativissa tilanteissa, esimerkiksi vammaisen tai pitkäaikais-sairaana lapsen ylemmille luokille siirtymisessä.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Hallinnonalat varmistavat yhteistyöllään oppilashuollon toimivuuden. Tässä yhteydessä otetaan huomioon oppilaiden siirtymis- ja kuljetustarpeet esimerkiksi suun ja muun terveydenhuollon palveluihin.

Hallinnonalojen yhteistyönä sovitaan kunnassa oppilashuollon toimijoiden yhteistyön toimintakäytännöistä, esim. salassapitosäädösten mukaisista menettelytavoista.

SUOSITUS 3. *Kouluterveydenhuollon palveluista tiedotetaan säännöllisesti koululaiselle ja huoltajille sekä kouluille*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululaisilla ja huoltajilla on ajantasainen tieto kouluterveydenhuollon palveluista sekä niiden saatavuudesta koulupäivän aikana.

Koulu yhteisön näkökulma

Kaikilla kunnan kouluilla, opettajilla ja oppilashuollossa toimivilla on ajantasainen tieto kouluterveydenhuollon palveluista sekä niiden saatavuudesta koulupäivän aikana.

Yhteistyö sekä tiedottaminen oppilashuollon palveluista kouluterveydenhuollon ja muiden oppilashuollon palvelujen osalta määritellään osana opetussuunnitelmaa.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuollon henkilöstö tiedottaa koululaisille, huoltajille, koulu yhteisölle, muille koulun palvelujen tuottajille, kunnanviranhaltijoille ja toimihenkilöille sekä päättäjille kouluterveydenhuollon palveluista ja myös koululaisten ja koulu yhteisön hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä tekijöistä.

Tiedottamisessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan modernia informaatioteknologiaa.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kunnan hallintokunnat ja päätöksentekijät ovat tietoisia kouluterveydenhuollon palveluista, koululaisten ja koulu yhteisön hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä tekijöistä ja hyödyntävät tietoa kunnallisessa päätöksenteossa.

SUOSITUS 4. *Toimiva kouluterveydenhuolto edellyttää riittävää, pätevää ja pysyvää henkilöstöä*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululaisella ja perheellä on mahdollisuus riittäviin ja laadukkaisiin kouluterveydenhuollon palveluihin sekä turvalliseen hoitosuhteeseen kouluterveydenhoitajan, koululääkärin, suun terveydenhuollon henkilöstön sekä tarvittaessa muun terveydenhuoltohenkilöstön kanssa.

Kouluyhteisön näkökulma

Pysyvä ja pätevä henkilöstö edistää osaltaan koko kouluyhteisön sosiaalista ja kulttuurista hyvinvointia sekä luo suotuisan ja turvallisen oppimisympäristön.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuollon asiantuntijoilla ja toimijoilla on terveyden edistämisen tieto ja taito, hyvä kliininen ammattitaito sekä perehtyneisyyttä koulu yhteisöön ja koulun toimintaan sekä erityistukea tarvitsevien koululaisten opetusjärjestelyihin.

Kouluterveydenhoitaja on koululaisten ja koulu yhteisön terveyden edistämisen ja hoitotyön asiantuntija, oppilaiden ja vanhempien tukija, tarvittaessa ongelmien havaitsija ja hoitaja sekä perusterveydenhuollon jatkotutkimukseen ja hoitoon ohjaaja.

Koululääkäri on kouluterveydenhuollon lääketieteellinen asiantuntija ja osallistuu oppilashuoltotyöhön ja koulun hyvinvoinnin arviointiin sekä päättää lääketieteellisestä hoidosta, kuntoutuksesta ja erikoissairaanhoidon jatkotutkimuksiin lähettämisestä.

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri muodostavat kiinteän työparin, joka tekee moniammatillista yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattiryhmien kanssa.

Suun terveydenhuollossa toimii hammaslääkäri, hammashuoltaja ja hammashoitaja, jotka huolehtivat keskinäisestä työnjaosta palvelujen tuottamisessa.

Kouluterveydenhuollon henkilökunta osallistuu säännöllisesti ammatilliseen täydennyskoulutukseen kliinisen työn ja terveyden edistämisen osaamisen ylläpitämiseksi voimassa olevien säädösten mukaisesti.

Kouluterveydenhuollon henkilökunta on perehtynyt erityisopetukseen.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kokopäiväistä kouluterveydenhoitajaa kohti on korkeintaan 600 koululaista.

Kouluterveydenhuollon lääkäriellä on yksi työpäivä 500 oppilasta kohti viikossa tai kokopäiväistä lääkäriä kohti on korkeintaan 2100 koululaista.

Voimavarojen riittävyyttä arvioitaessa huomioidaan paikalliset olosuhteet, yhteistyö sekä psykososiaalisen työn vaativuus, erityistukea vaativien koululaisten määrä, koulujen lukumäärä sekä koulupsykologin ja koulukuraattorin saatavuus.

Kouluterveydenhuollon henkilöstön täydennyskoulutus ja työnohjaus on suunnitelmallista ja jatkuvaa.

SUOSITUS 4. *Toimiva kouluterveydenhuolto edellyttää riittävää, pätevää ja pysyvää henkilöstöä*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koulu yhteisön näkökulma

...

...

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuollon henkilöstö toimii aloitteellisesti koululaisten ja koulu yhteisön terveyteen liittyvissä kysymyksissä.

Kouluterveydenhuollossa käytetään monipuolisia työmenetelmiä koululaisen tarpeen mukaan, esimerkiksi tehdään kotikäyntejä.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

...

SUOSITUS 5. *Kouluterveydenhuollon käytössä on asianmukaiset toimitilat ja välineet*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululaisella ja huoltajalla on mahdollisuus tulla esteettömästi kouluterveydenhuollon tiloihin.

Koululaiselle ja huoltajalle järjestetään hyvä intimitteittisuoja tapaamisen aikana.

Koulu yhteisön näkökulma

Kouluterveydenhuollon toimitilat ovat tarkoituksenmukaiset ja ne mahdollistavat sekä huoltajien tapaamisen että ryhmätyöskentelyn.

Pienillä kouluilla, joissa kouluterveydenhuollon toimintaa ei joka päivä ole, kiinnitetään huomiota yhteiskäyttötilojen tarkoituksenmukaiseen ja suunnitelmalliseen käyttöön.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuollon tilat ja varustus luovat edellytykset toteuttaa tarvittavat tutkimukset ja toimenpiteet laadukkaasti ja turvallisesti.

Kouluterveydenhuollon tilat mahdollistavat kouluterveydenhoitajan ja koululääkärin samanaikaisen työskentelyn.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Asianomaiset lautakunnat huolehtivat siitä, että kouluterveydenhuollolla on asianmukaiset toimitilat.

Kouluterveydenhuollon toimitilat on järjestetty koululle tai sen välittömään läheisyyteen.

Kouluterveydenhuollon tiloissa on tarkoituksenmukaiset asiakirjojen arkistointitilat.

Kouluterveydenhuollon työhuoneissa on ajanmukaiset yhteydet terveyskeskukseen ja koulun sisäisiin tietoverkkoihin ja muihin tarvittaviin tietoverkkoihin tietosuojasäännökset huomioiden.

Uusien koulujen rakennussuositukset sisältävät asiallisten kouluterveydenhuollon toimitilojen kriteerit.

SUOSITUS 6. *Koululaisella on terveellinen sekä turvallinen kouluyhteisö ja -ympäristö*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululaisilla on terveellinen, turvallinen ja esteettisesti viihtyisä oppimisympäristö, jossa on huomioitu fyysisten työolojen, kuten sisäilman laadun, kalusteiden, sosiaalilojen, säilytystilojen ja koulun siivouksen asianmukainen taso.

Koululaiset perehdytetään koulurakennuksen turvallisuusohjeisiin ja he tietävät, miten tulee toimia sekä tuntevat hätäpoistumisteiden paikat.

Koululaisilla on mahdollisuus terveelliseen kouluteriaan ja terveellisiin välipaloihin koulupäivän aikana ja mahdollisuus käyttää vettä janojuomana.

Kouluympäristö on vammaiselle koululaiselle esteetön.

Kouluyhteisön näkökulma

Koululaisten oppimisympäristön turvallisuus on säädösten edellyttämällä tasolla.

Koulun opetussuunnitelmassa määritellään toiminta terveen ja turvallisen opiskeluympäristön edistämiseksi.

Kouluissa vältetään kouluaikaan makeisten ja virvoitusjuomien myyntiä.

Oppilashuollon tavoitteista ja keskeisistä periaatteista on määrätty opetussuunnitelman perusteissa. Niiden mukaan jokaisen kouluyhteisön on laadittava oppilashuollon suunnitelma, jossa määritellään kouluyhteisön toiminta terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi, oppilaalle tarjottava yleinen ja erityinen oppilashuollollinen tuki sekä toimintamallit ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa, joita ovat luvattomat poissaolot, kiusaaminen, väkivalta ja häirintä, mielenterveyskysymykset, tupakointi ja päihteiden käyttö, erilaiset tapaturmat, onnettomuudet ja kuolemantapaukset.

Opettajien ja muun koulun henkilökunnan ensiaputaitoja ja näiden valmiuksien ylläpitämistä edistetään koulutuksella.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuolto osallistuu koulussa esiintyvien vaarojen ja haittojen arviointiin ja yhteisten toimintastrategioiden valmisteluun koskien mm. tapaturmien ja päihteidenkäytön ehkäisyä sekä kriisi-, väkivalta- ja kiusaamistilanteita sekä muita erityistilanteita osana oppilashuollon suunnitelmaa.

Kouluterveydenhuolto tekee yhteistyötä koulu-ruokalan henkilöstön ja muiden koulu yhteisön toimijoiden kanssa tavoitteena koululaisten terveellinen lounas ja terveelliset välipalat.

Kouluterveydenhuolto tekee tarvittaessa yhteistyötä opettajien työterveyshuoltohenkilöstön kanssa. Työpaikkaselvityksiä voidaan hyödyntää kouluterveydenhuollossa.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Koulun työolot tutkitaan joka kolmas vuosi yhteistyössä koulun, kouluterveydenhuollon, terveystarkastajan, työsuojelutarkastajan, kunnan teknisen toimen ja työterveyshuollon kanssa hyödyntäen Suomen Kuntaliiton kouluterveydenhuollon terveys ja turvallisuus -lomakkeita sekä työterveyshuollon työpaikkaselvityskäytäntöjä.

SUOSITUS 7. *Koululaisen hyvinvointia sekä terveyttä seurataan yksilöllisten terveystarkastusten ja suunnitelmien avulla sekä luokan hyvinvointia arvioimalla*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululaisella on mahdollisuus vähintään kolmeen laajaan kouluterveydenhoitajan ja koululääkärin toteuttamaan terveystarkastukseen peruskoulun aikana ja niiden pohjalta laadittuun henkilökohtaiseen hyvinvointi- ja terveystarkastussuunnitelmaan.

Yhteinen keskustelu koululaisen ja hänen huoltajansa kanssa on olennainen osa laajaa terveystarkastusta.

Oppilaan henkilökohtaisessa hyvinvointi- ja terveystarkastussuunnitelmassa on huomioitu yhteistyö ja vastuunjakko opettajien, koulun muun henkilökunnan sekä huoltajien kesken.

Peruskouluikäisten lasten huoltajat kutsutaan osallistumaan lastensa laajoihin terveystarkastuksiin ja tarvittaessa muulloinkin.

Koululaiset ja huoltajat saavat palautteen terveystarkastuksen tuloksista.

Huoltajille ilmoitetaan kaikista koululaisen terveystarkastuksista ja heillä on mahdollisuus osallistua myös muihin kuin laajoihin terveystarkastuksiin.

Koululaisen huoltaja osallistuu vammaisen tai pitkäaikaissairaana koululaisen kuntoutus- ja palvelusuunnitelman tekoon.

Koulu yhteisön näkökulma

Laajan terveystarkastuksen yhteydessä ja tarvittaessa muulloinkin kouluterveydenhuollolla on käytettävissään opettajan arviointia koululaisesta kouluyhteisön jäsenenä.

Luokan hyvinvointitilannetta arvioidaan yhdessä opetushenkilöstön ja muiden oppilashuollossa toimivien kanssa.

Koulu tiedottaa vanhemmille luokan terveys- ja hyvinvointitilanteesta.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Koululaisen hyvinvoinnin seurannassa oleellista on kuulla koululaisen oma ja hänen lähiaikuistensa (huoltajat, opettaja) arvio tilanteesta. Hyvänä käytäntönä laajaan terveystarkastukseen sisältyy

- opettajan arvio koululaisesta kouluyhteisössä (suullisena koululaisen ja huoltajan läsnä ollessa tai kirjallisena myös koululaisen ja huoltajan kanssa läpi käytävänä),
- koululaisen ja hänen huoltajansa tapaaminen, koululaisen haastattelu ja huoltajan kuvaus koululaisen sekä perheen tilanteesta,
- terveydenhoitajan ja lääkärin seulontatutkimukset,
- yhteenveto ja koululaiselle, huoltajalle ja opettajalle annettava palaute.

Jokaiselle koululaiselle tehdään laajan terveystarkastuksen pohjalta yhteistyössä koululaisen ja hänen huoltajansa ja tarvittaessa myös opettajan kanssa henkilökohtainen hyvinvointi- ja terveys-suunnitelma, jonka pohjalta myös seuraavat tapaamiset terveydenhoitajan ja lääkärin kanssa toteutetaan. Suunnitelman laadintaan osallistuu tarvittaessa koulun psykososiaalisen oppilashuollon henkilöstö.

Oppilaat käyvät hammashuollossa yksilöllisten hoitajaksojen mukaisesti painottaen terveyden edistämistä.

Kouluterveydenhuollossa kiinnitetään erityisesti huomiota mielenterveysongelmien, kuten masentuneisuuden tai syömishäiriöiden varhaiseen havaitsemiseen ja hoitoon ohjaukseen sekä ongelmiin, jotka voivat johtaa koulun keskeyttämiseen.

Kouluterveydenhuollossa huomioidaan monikulttuurisuus ja vähemmistöryhmät.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kunnan kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelma pitää sisällään koko ikäluokalle suunnatut kolme laajaa terveydenhoitajan ja lääkärin toteuttamaa terveystarkastusta peruskoulun aikana sekä muut terveystarkastukset ja seulontatutkimukset ajoitettuna siten, että terveydenhoitaja tai lääkäri kohtaa koululaisen vähintään kerran kouluvuoden aikana. Määräaikaistarkastusten ja seulontatutkimusten lisäksi terveydenhoitaja ja lääkäri tapaavat koululaisia ja heidän huoltajiaan koululaisten henkilökohtaisten hyvinvointi- ja terveysuunnitelmien pohjalta.

Koululaisten hyvinvoinnin ja terveyden seuraamiseksi ja tukemiseksi tehtävistä eri toimijoiden välisistä yhteistyön toimintakäytännöistä sovitaan kunnassa eri hallinnonalojen kesken.

SUOSITUS 7. *Koululaisen hyvinvointia sekä terveyttä seurataan yksilöllisten terveystarkastusten ja suunnitelmien avulla sekä luokan hyvinvointia arvioimalla*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koulu yhteisön näkökulma

...

...

Koululaisen terveydentilaan liittyvät tiedot kirjataan huolellisesti terveystietojärjestelmään potilasasiakirjaohjeiden mukaan.

Koululaisen terveyteen liittyvän oppimisen prosessia ja terveystiedon kehittymistä tuetaan yksilöllisten terveystarkastusten ja tapaamisten avulla.

Laajan terveystarkastuksen yhteydessä kertyvää koko luokan hyvinvointia kuvaavaa tietoa arvioidaan yhdessä oppilaiden, huoltajien, opettajan ja muiden oppilashuollossa toimivien kanssa. Johtopäätösten pohjalta laaditaan yhdessä luokan hyvinvointisuunnitelma.

Kouluterveydenhuolto osallistuu yhteistyössä erikoissairaanhoidon ja muiden erityispalveluja tuottavien asiantuntijoiden kanssa vammaisen tai pitkäaikaissairaana koululaisen terveydentilan seurantaan varten tehtävän kuntoutus- ja palvelusuunnitelman tekoon ja huolehtii omalta osaltaan suunnitelman toteutuksesta.

...

SUOSITUS 8. *Koululaisen terveystietoa vahvistetaan ja terveyttä edistetään*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululainen ja hänen perheensä saavat riittävästi tietoa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista ja niihin vaikuttamisesta.

Kouluyhteisön näkökulma

Kouluterveydenhuollon ja terveydenhuollon erityistyöntekijät osallistuvat kouluyhteisössä koululaisen terveyden edistämiseen ja terveystiedon vahvistamiseen yhteistyössä opetushenkilöstön ja oppilashuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kouluyhteisössä varmistetaan terveystiedon opettajan valmiudet ao. oppiaineen opettamisessa.

Kouluyhteisössä huolehditaan siitä, että koululaisella on yhteisössä hyvät olosuhteet terveellisen elämäntavan toteuttamiseen.

Esimerkiksi kouluyhteisön tulisi kannustaa oppilaita liikkumaan runsaasti koulupäivän aikana niin, että liikkuminen olisi luonnollinen osa eri oppiaineita, välitunteja, koulun kerhoja ja koulumatkoja.

Oppilaita kannustetaan hyvän ja riittävän koululounaan syömiseen.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuollossa toteutetaan lapsen kehityksasteen mukaisesti terveysneuvontaa ja -ohjausta.

Yksilö- ja ryhmäneuvonnassa painotetaan kansanterveyden kannalta keskeisiä aiheita, ja tekijöitä, joita esimerkiksi kouluterveyskysely nostaa esiin. Näitä ovat:

- mielenterveys
- seksuaalisuus
- tartuntataudit
- väkivalta ja koulukiusaaminen
- tapaturmien ehkäisy ja turvallisuus
- ravitseminen
- painon hallinta
- tupakoinnin, päihteiden ja huumaavien aineiden käytön ehkäisy ja lopettaminen
- uni ja lepo
- hygienia
- suun terveys
- liikunnallinen elämäntapa
- tietokonepelit, tv-viihde ja viihde-elektroniikka

Yksilö- ja ryhmäneuvontaa toteutetaan suunnitelmallisesti ja koululaisen kehitykselliset tarpeet huomioiden kohdennettuna koululaisille ja heidän huoltajilleen.

Yksilö- ja ryhmäneuvonnassa kiinnitetään huomiota oman elämän hallintaan, ihmissuhteisiin, päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutaitojen ja itsehoidon oppimiseen sekä voimavarojen ja suojaavien tekijöiden vahvistamiseen.

Tarttuvien tautien ehkäisemiseksi rokotusohjelma toteutetaan voimassa olevien suositusten mukaisesti.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Terveystieto-oppiaineen opetusta voidaan toteuttaa yhteistyössä kouluterveydenhuollon ja muun oppilashuollon henkilöstön kanssa.

Kunnassa on koulujen terveyden edistämisen suunnitelma.

Kouluterveyskyselyn tulokset käsitellään ao. lautakunnassa.

SUOSITUS 8. *Koululaisen terveystietoa vahvistetaan ja terveyttä edistetään*

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koulu yhteisön näkökulma

...

...

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhoitaja osallistuu opettajan tukena terveystiedon opetukseen.

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri osallistuvat asi-
antuntemuksellaan lapsen ikä- ja kehitystason mu-
kaiseen terveystiedon opetussuunnitelman laatimi-
seen sekä opetus- ja neuvontamateriaalin arvioin-
tiin ja vanhempainiltoihin.

Kouluterveydenhoitajalla tulee olla riittävä tietä-
mys liikunnan terveysvaikutusten merkityksestä ja
siitä, millaisia liikkumisen mahdollisuuksia lapsilla
on koulupäivän aikana.

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

...

Kouluterveydenhuollon palveluiden järjestämisessä on merkittäviä alueellisia ja paikallisia eroja. Toiminnan sisällön arviointi ja vertailtavuus eri kuntien välillä on tähän asti ollut vaikeaa yhteisten seurantakeinojen puuttumisen vuoksi. Tässä laatusuosituksessa on kunkin tavoitteen osalta esitetty esimerkkejä arvioinnin seurantakeinoista, joiden avulla kuntien on mahdollista seurata kouluterveydenhuollon toimintaa ja toteutumista (Liite). Kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelmaa kunnissa laadittaessa ja sen vuosittaisen tarkistamisen yhteydessä sovitetaan kouluterveydenhuollon kehittämisen painopistealueista. Painopistealueiden osalta toiminnan toteutumista voidaan seurata useammankin seurantakeinon avulla. Laatusuosituksen liitteessä esitetyt seurantakeinot ovat ohjeellisia esimerkkejä.

Seurantakeinoista on jatkossa mahdollista kehittää indikaattoreita. Indikaattoreilla tarkoitetaan tunnuslukuja, jotka kuvaavat tutkittavana olevan ilmiön tilaa ja muutoksia. Tyypillisiä indikaattoreita ovat väestöryhmittäiset kuolleisuusluvut tai vähittäismyyntihintaindeksit. Kuntien ja alueiden välisissä vertailuissa tunnusluvut on hyvä esittää suhteutettuna esimerkiksi lasten ja nuorten tai lapsiperheiden lukumäärään kunnassa.

Stakes (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus) on valmistelemassa lasten ja nuorten terveysindikaattoreita, joiden tehtävänä on tukea kuntia niiden pyrkimyksissä kuvata ja seurata lasten ja nuorten hyvinvointia. Tässä suosituksessa esitetyt seurantakeinot ovat epävirallisia ja niiden tehtävänä on muistuttaa ammattilaisia ja muita tahoja seurannan ja arvioinnin tärkeydestä. Suositeltavaa on, että kunnissa jatketaan kouluterveydenhuollon seurantakeinojen ja indikaattoreiden kehittämistä ja sovelletaan yleisemminkin lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreita toiminnan kuvaamiseen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurantaan ja arviointiin.

Kouluterveydenhuollon palvelujen seurantakeinojen toivotaan virittävän kunnassa hyvinvointia edistäviä toimia ja auttavan kunnan päättäjiä asettamaan hyvinvointitavoitteita. Seurantakeinojen ja myöhemmin indikaattoreiden käyttö mahdollistaa jatkuvan kouluyhteisön toiminnan ja kouluterveydenhuollon palvelujen vertailun eri aikoina oman kunnan kouluissa ja eri kuntien välillä.

Kouluterveydenhuollon laadunhallinnassa suositellaan seudullista kuntien ja alueen ammattikorkeakoulujen välistä yhteistyötä. Uusien menetelmien ja työmuotojen kehittämiseen yhteistyöllä on mahdollista yhdistää voimavarat, ja toimivan verkoston avulla hyvät käytännöt ovat kaikkien hyödynnettävissä. Alueellisesti voidaan myös sopia vuosittain seurattavat kouluterveydenhuollon arvioinnin indikaattorit, ja saada näin vertailukelpoista tietoa kouluterveydenhuollon toiminnasta alueen kunnissa. Työelämäyhteistyö alueen kuntien ja ammattikorkeakoulujen välillä tuo laadunhallintatyöhön opiskelijoiden voimavarat ja kehittää kouluterveydenhuollon tulevien toimijoiden opetusta.

ESIMERKKEJÄ KOULUTERVEYDENHUOLLON SEURANTAKEINOISTA

Osa seurattavista asioista on helppo todeta (esim. vuosikertomuksen laatiminen), osa seurannasta edellyttää kuntakohtaista tilastointia (esim. verkostopalaverien määrä) ja osa edellyttää yhteisesti sovittuja käytäntöjä (esim. työnohjauksen toteutuminen tarpeen mukaisesti).

SUOSITUS 1.

Kouluterveydenhuolto on koululaisten ja perheiden helposti saatavilla olevaa suunnitelmallista palvelua, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti

- *Kunnassa on käytössä kaikki koulut kattava kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelma joko kunnan oma tai alueellinen. Toimintasuunnitelma on käsitelty ao. lautakunnissa ja hyväksytty johtosäännön mukaisesti ja tarkistettu vuosittain.*
- *Kouluterveydenhuollon toiminnasta on laadittu vuosikertomus.*
- *Koululainen saa tarvitsemansa kouluterveydenhuollon palvelun tarpeeseen nähden tarkoituksenmukaisessa ajassa.*
- *Koulussa on jatkuvan palautteen antamisen mahdollisuus. Valitukset kirjataan, käsitellään ja vastaukset annetaan kohtuullisessa ajassa.*

SUOSITUS 2.

Kouluterveydenhuolto toteutetaan olennaisena osana oppilashuoltoa

- *Oppilashuollon sekä koululaisen ja perheen keskinäinen yhteistyö on koettu hyväksi Koululaisten ja huoltajien kokemuksia kootaan mm "Oppilas kouluyhteisössä" -lomakkeen, kyselyjen ja haastattelujen avulla.*
- *Kouluterveydenhuollon henkilöstö osallistuu opetussuunnitelman laatimiseen kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon osalta.*
- *Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri osallistuvat oppilashuoltoryhmän kokouksiin.*
- *Muu yhteistoiminta on koettu hyväksi oppilashuollon toimijoiden kanssa.*
- *Konsultointien määrä, verkostopalaverien määrä ja yhteisten kotikäyntien määrä.*

SUOSITUS 3.

Kouluterveydenhuollon palveluista tiedotetaan koululaiselle ja huoltajille sekä kouluille

- *Kouluterveydenhuollon palveluista on tiedotettu kirjallisesti.*
- *Koululaisten ja huoltajien kokemukset tiedon helposta saatavuudesta ja tiedotuskanavien käyttö.*
- *Asiakkaat ovat saaneet tiedon muutoksista.*
- *Kouluterveydenhuollon tiedottamisen määrä ja laatu.*
- *Kunnalle ja päättäjille tulleiden valitusten määrä ja ratkaisut.*

SUOSITUS 4.

Toimiva kouluterveydenhuolto edellyttää riittävää, pätevää ja pysyvää henkilöstöä

- *Henkilöstö on osallistunut täydennyskoulutukseen koulutussuosituksen mukaisesti.*
- *Henkilöstön määrä suhteessa oppilaiden määrään on suosituksen mukainen.*
- *Henkilöstön vaihtuvuus suhteessa alueelliseen/valtakunnalliseen tasoon.*
- *Henkilöstön osaaminen suhteessa omaan perustehtävään on hyvää tasoa (rekrytointi, kehityskeskustelut).*
- *Työnohjaus on toteutunut tarpeen mukaisesti.*
- *Kouluterveydenhuollosta tehtyjen aloitteiden määrä liittyen koululaisten ja koulu yhteisön terveyteen.*
- *Kouluterveydenhuollon työmenetelmien monipuolisuus.*
- *Läheteiden taso jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjattaessa (lähettämisen peruste, ajoittuminen, kohdentuminen) on tarkoituksenmukainen.*

SUOSITUS 5.

Kouluterveydenhuollon käytössä on asianmukaiset toimitilat ja välineet

- *Kouluterveydenhuollon tilojen sijainti on toteutunut suosituksen mukaisesti.*
- *Kouluterveydenhuollon tilat mahdollistavat huoltajien tapaamiset ja yhteiset neuvottelut*
- *Yhteydet tietoverkkoihin toimivat.*
- *Kouluterveydenhuollon odotustiloista löytyy Henkilötietolain (523/99) 10 §:n mukainen rekisteriseloste. Jokaisen asiakassuhteen alussa peruskouluikäisen huoltajalle on annettu henkilötietojen käsittelyä koskeva informointitiedote.*
- *Kouluterveydenhuollon tilojen ja välineiden asianmukaisuus ja laadukkuus, mukaan lukien uudisrakentaminen ja korjausrakentaminen.*

SUOSITUS 6.

Koululaisella on terveellinen sekä turvallinen koulu yhteisö ja -ympäristö

- *Koulun oppilashuollon suunnitelma on opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti laadittu*
- *Opettajien ja koulun henkilökunnan ensiapuvalmiudet ovat ajan tasalla.*
- *Koulu yhteisö on koettu terveelliseksi ja turvalliseksi perustuen yhteistyössä toteutettuun koulun työolojen tarkastukseen.*
- *Kunnan rakentamis- ja suunnitteluohjeissa on huomioitu koululaisten oppimisympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä esteettömyys.*
- *Tapaturmien, vaaratilanteiden ja läheltä piti -tilanteiden määrä.*
- *Turvallisuuspuutteet on sovitulla tavalla käsitelty ja korjattu.*
- *Oppilaat osallistuvat kouluruokailuun.*

SUOSITUS 7.

Koululaisen hyvinvointia ja terveyttä seurataan yksilöllisten terveystarkastusten ja suunnitelmien avulla sekä luokan hyvinvointia arvioimalla

- *Laajojen terveystarkastusten sisältö (opettajan arvio koululaisesta, huoltajan tapaaminen, terveydenhoitajan ja lääkärin tarkastus, henkilökohtainen hyvinvointi- ja terveystuunnitelma) ja määrä on toteutunut suosituksen mukaisesti.*
- *Henkilökohtaisten hyvinvointi- ja terveystuunnitelmien pohjalta toteutuneiden tapaamisten määrä kasvaa suhteessa suunnittelemissa eli suunnitelmallisuus kouluterveydenhuollon toiminnassa lisääntyy. Suunnitelmaan pohjautuvien käyntien määrä lisääntyy suhteessa suunnittelemissa eli suunnitelmallisuus kouluterveydenhuollon toiminnassa lisääntyy.*
- *Määräaikaisten terveystarkastusten ja seulontojen määrä on toteutunut suosituksen mukaisesti.*
- *Huoltajien osallistuminen on toteutunut muihin kuin laajoihin terveystarkastuksiin*
- *Asiakaspalautteen avulla koululaiset ja huoltajat ovat kokeneet osallistumisensa tarkoituksenmukaisena.*
- *Luokan hyvinvointisuunnitelmat on laadittu laajojen terveystarkastusten yhteydessä.*
- *Jatkotutkimuksiin ja –hoitoon ohjausten määrä ja palaute vastaanottavalta taholta, erityisesti masentuneisuuden ja syömishäiriöiden osalta arvioidaan varhaista puuttumista ja tukea.*
- *Dokumentoinnin laadun seuranta; uuden Koululaisen terveystietomuksen käyttöönotto.*

SUOSITUS 8.

Koululaisen terveystietoa vahvistetaan ja terveyttä edistetään

- *Kunnassa on toteutunut koulujen terveyden edistämisen suunnitelma.*
- *Koululaiset ja huoltajat kokevat terveystiedon opetuksen tasoltaan hyvänä ja tarkoituksenmukaisena.*
- *Kouluyhteisön ilmapiiri on koettu terveyttä tukevana ja kaikkien kouluyhteisön jäsenten osallistumista tukevana; koulun toteuttama arviointi.*
- *Terveydenhoitajan ja lääkärin osallistuminen koulun terveystiedon opetussuunnitelman laatimiseen ja opetuksen tukemiseen on toteutunut suosituksen mukaisesti.*
- *Ryhmäneuvontatilaisuuksien, kampanjoiden ja teemapäivien määrä.*
- *Koululaisten terveystietokäytön seurannassa on hyödynnetty mm. Kouluterveyskyselyä, ja Koululaisen terveystietomuksen tietoja.*
- *Rokotuskattavuus.*

Ehdotuksia ensimmäisen kerran seurantakeinoiksi (v. 2005):

Suositus 1.

Kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelma on laadittu, käsitelty ja hyväksytty.

Suositus 2.

Kouluterveydenhuollon henkilöstö on osallistunut opetussuunnitelman laatimiseen kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon osalta.

Suositus 3.

Kouluterveydenhuollon tiedottamisesta on kunnassa sovittu yhteiset käytännöt.

Suositus 4.

Kouluterveydenhuollon henkilöstön määrä suhteessa oppilasmäärään on kartoitettu ja huomioitu kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelmassa.

Suositus 5.

Kouluterveydenhuollon tilat mahdollistavat huoltajien tapaamiset ja yhteiset neuvottelut.

Suositus 6.

Koulujen työolojen tarkastaminen toteutuu joka kolmas vuosi yhteistyössä ao. tahojen kanssa.

Suositus 7.

Laajoja terveystarkastuksia on toteutettu suositusten mukaisesti/huomioiden kouluterveydenhuollon resurssit.

Suositus 8.

Terveystietäjän ja lääkärin osallistuminen koulun terveystiedon opetussuunnitelman laatimiseen ja opetuksen tukemiseen toteutuu suosituksen mukaisesti.

- Eläköön lapset – lapsipolitiikan suunta 2000. Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Henkilötietolaki (523/1999)
- Kansanterveyslaki (66/1972)
- Kansanterveysasetus (802/1992)
- Kouluterveydenhuolto 2002, Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. 2002. Stakes, Oppaita 51, Saarijärvi.
- Laki perusopetuslain muuttamisesta (477/2003)
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)
- Outinen M, Lempinen K, Holma T. & Haverinen R. 1999. Seitsemän laatupolkuja. Vaihtoehtoja laadunhallintaan sosiaali- ja terveydenhuollossa. Suomen Kuntaliitto ja Stakes, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Helsinki
- Perttilä K, Koskinen S, Karvonen S, Orre S. & Rimpelä M. 2003. Ehdotus kunnille lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreiksi, Työpapereita 4, Stakes, www.stakes.fi/hyvinvointi/khs.
- Perusopetuslaki (628/1998)
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Määräys 1/011/2004. Määräys 2/011/2004. Määräys 3/011/2004. Opetushallitus. Helsinki.
- Potilasasiakirjojen laatiminen sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttäminen. Opas terveydenhuollon työntekijöille. 2001. Oppaita 1. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Ranta H (toim.) 2002. Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö. Kauppakaari/Talentum Media, Helsinki.
- Rousu S. & Holma T. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2000-2003. 1999. Julkaisuja 17. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2004-2007. 2003. Julkaisuja 20. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä. 99/2001. Helsinki.
- Terveydenhuollon täydennyskoulutussuositus. 2004. Oppaita 3. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Terveys 2015 -kansanterveysohjelman toteutumisen seuranta. www.terveys2015.fi.
- Terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunnan mietintö. 2001. Komiteamietintö 12. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Urho U-M & Hasunen K. 2003. Yläasteen kouluruokailu. 2003. Selvitys peruskoulun 7–9-luokkien oppilaiden kouluruokailusta. Selvityksiä 17, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 -kansanterveysohjelmasta. 2001. Julkaisuja 4. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. www.terveys2015.fi
- Valtioneuvoston periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan kehittämislinoista. 2002. Esitteitä 2. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista. 2002. Julkaisuja 12. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta, Toimintaohjelma kansallisten ravitsemussuosittelujen toteuttamiseksi. 2003. Komiteamietintö, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä kotisivuja:

- www.harava.net -sivuilta tietoa Suomen Kuntaliiton Harava –hankkeesta
- www.stm.fi -sivuilta löytyy sosiaali- ja terveydenhuollon julkaisut, oppaat, selvitykset ja monistheet
- www.edu.fi -sivuilta löytyy oppilashuollon kehittämiseen liittyvää aineistoa
- www.kotitapaturma.fi -sivuilta löytyy opetusmateriaalia koulutapaturmista
- www.tietosuoja.fi -tietosuojavalettuutun toimisto

- 2004: 1 Opas hammaslääkäriin käytännön palvelusta peruskoulutuksen jälkeen.
ISBN 952-00-1468-3
- 2 Handbok för den praktiska tjänstgöringen efter grundutbildningen till tandläkare.
ISBN 952-00-1469-1
- 3 Terveysterveysten täydennyskoulutussuositus.
ISBN 952-00-1478-0
- 4 Rekommendation om fortbildning inom hälso- och sjukvården.
ISBN 952-00-1479-9
- 5 Kuoleman toteaminen. Opas terveydenhuollon henkilöstölle. Konstaterande av människans död.
En guide för hälso- och sjukvårdspersonalen.
ISBN 952-00-1499-3
- 6 Ikääntyneiden ihmisten ohjatun terveystoiminnan laatusuositukset.
ISBN 952-00-1512-4
- 7 Kvalitetsrekommendationer om handledd hälsomotion för äldre personer.
ISBN 952-00-1519-1
- 8 Kouluterveydenhuollon laatusuositus.
ISBN 952-00-1529-9
- 9 Kvalitetsrekommendation för skolhälsovården.
ISBN 952-00-1530-2